

‘Het belang van het NSU-proces wordt onderschat’

Terrorisme-onderzoeker Beatrice de Graaf over NSU-proces

[Achtergrond](#) - 2 mei 2013 - Auteur: Marja Verburg

Maandag begint in München het proces tegen Beate Zschäpe, lid van de neonazi-terreurcel NSU, en vier medeverdachten. “De overheid moet volledige openheid betrachten om te voorkomen dat het een open wond wordt voor de nabestaanden”, zegt terrorisme-onderzoeker Beatrice de Graaf. “Maar als de verhoren voor de parlementaire commissies van vorig jaar een graadmeter zijn, zie ik het somber in.”

Eerherstel voor de slachtoffers en de nabestaanden van de neonazi-terreurcel NSU is het allerbelangrijkste aspect van de komende rechtszaak, zegt Beatrice de Graaf. De hoogleraar veiligheid en conflict in historisch perspectief aan de Universiteit Leiden leidt de onderzoeksgroep ‘Terrorists on trial’ van het International Centre for Counter-Terrorism (ICCT). “Bij deze processen gaat het om waarheidsvinding, retributie, reïntegratie van de verdachten en om de rechtsorde”, legt De Graaf uit. “Die aspecten spelen ook in het NSU-proces.”

Waarheidsvinding speelt een belangrijke rol. Veel over de toedracht van de moorden is nog onduidelijk. Bijvoorbeeld over de rol van Beate Zschäpe, het enige overlevende lid van de neonazi-terreurcel, en over de betrokkenheid van de andere verdachten. De NSU is verantwoordelijk voor tien moorden, die werden gepleegd tussen 2000 en 2007: acht middenstanders van Turkse afkomst, een met Griekse wortels en een politieagente. Lang gingen de opsporingsdiensten er vanuit dat het bij de moorden om afrekeningen binnen de Turkse gemeenschap ging. De schok was groot toen in 2011 bleek dat er drie neonazi’s achter zaten.

Formalistisch

“De nabestaanden hebben recht op erkenning van hun slachtofferschap”, zegt De Graaf. Vooralsnog lijkt daar niet veel sprake van te zijn. Zo is er in de rechtszaal in München waar het proces plaatsvindt voor hen geen plaats. De rechter weigert een extra zaal in te richten met een videoverbinding. Zulke opnames kunnen te zijner tijd door de verdediging worden gebruikt om tegen het oordeel in beroep te gaan, redeneert de rechtbank. Het Constitutioneel Hof, de hoogste Duitse rechter, geeft de rechtbank hierin gelijk.

Het is tekenend voor de formalistische omgang met het recht in Duitsland, aldus De Graaf. “De vraag is: wat is een goed proces? De Duitse autoriteiten houden zich aan de letter van de wet. Dat heeft te maken met de Pruisische geschiedenis en met het nazi-verleden. Na 1945 werden Duitse rechters extreem rechtsstatelijk. ‘Wij gaan niet rommelen met regels, want dan politiseer je het recht en je zag in het Derde Rijk wat er dan gebeurt’, is hun gedachtegang. Dat vind ik op zich trouwens ook wel begrijpelijk.”

Rote Armee Fraktion

[Prof. dr. Beatrice de Graaf](#) is hoogleraar veiligheid en conflict in historisch perspectief aan de Universiteit Leiden en hoofd academisch onderzoek van het Centre for Terrorism & Counterterrorism. Zij heeft de onderzoeksgroep ‘[Terrorist on trial](#)’ opgericht bij het [International Centre for Counter-Terrorism](#) (ICCT).

Daarnaast speelt de ervaring met het Stammheim-proces - genoemd naar de zwaar bewaakte gevangenis waar het werd gehouden - tegen de linkse terreurgroep Rote Armee Fraktion uit de jaren zeventig een rol, legt De Graaf uit. Hoewel de RAF-leden werden veroordeeld, stond in de publieke opinie uiteindelijk de staat zelf terecht. “Het Stammheim-proces begon als een terrorisme-zaak *run by the state*. Maar in de loop van het proces veranderde het steeds meer in een proces *run by the suspects*.” De overheid reageerde op hoe de verdachten zich gedroegen en paste tijdens het proces wetten aan. Toen de RAF-terroristen zelfmoord pleegden in de gevangenis, ontstond de mythe dat de staat de verdachten had vermoord. “Op het podium van de beeldvorming had de RAF in eerste instantie gewonnen.”

Door de manier waarop rechtszaken in Duitsland worden georganiseerd, is het risico dat verdachten met de zaak aan de haal gaan groter dan in Nederland. De Graaf: “In Nederland vindt het debat over de bewijsvoering buiten de rechtszaal plaats, achter gesloten deuren. In de rechtszaal worden de laatste zaken behandeld en wordt het requisitoir (*de aanklacht van de officier van justitie - MV*) gehouden. In Duitsland wordt álles openbaar voor de rechter behandeld en telt het requisitoir duizenden pagina’s. Daardoor duren in Duitsland processen ook zo lang. Dat alles openbaar is, maakt zo’n proces kwetsbaar.”

De opstelling van de overheid en van justitie is de komende tijd heel belangrijk, zegt De Graaf. “Als de waarheidsvinding niet goed gaat, ontstaan complottheorieën. De overheid moet volledige openheid betrachten. Politie en veiligheidsdiensten moeten, als ze getuigen, alles vertellen. Anders wordt het een open wond voor de nabestaanden.” Voor de parlementaire commissies van de

Bondsdag en verschillende deelstaten, [die vorig jaar het falen van de veiligheidsdiensten onderzochten](#), verschenen echter veel stugge, gesloten en soms zelfs ronduit incompetent ambtenaren. Ook bleken dossiers nog tot ver in 2012 te worden vernietigd of achtergehouden voor de onderzoekscommissies. De hoofden van vijf afdelingen van de Verfassungsschutz hebben vorig jaar hun functie moeten neerleggen. "Ja, als je die verhoren als graadmeter neemt, zie ik het somber in", zegt De Graaf.

Persbeleid

De rechter moet zich ervan bewust zijn dat publieksvoorlichting ook een van zijn taken is, zegt de terrorisme-onderzoeker. "Hij moet een open geest hebben, een educator zijn, ook internationaal laten zien dat in Duitsland het recht zegeviert."

De rechtbank in München toont zich tot nu toe niet erg bewust van deze taak. Een rel ontstond toen de rechtbank fouten maakte bij het persbeleid, waardoor nauwelijks Turkse media bij het proces aanwezig konden zijn. Een storm van protest brak los, ook in Turkije. Minister Westerwelle van Buitenlandse Zaken vreesde een blamage en waarschuwde voor internationaal gezichtsverlies. Maar over het beleid van de rechtbank heeft de regering niets te zeggen. Pas toen het Constitutioneel Hof, na een klacht van een Turkse krant, in april bepaalde dat de rechtbank meer Turkse pers moest toelaten, paste de rechtbank in München het beleid aan. Daardoor werd het begin van het proces uitgesteld van 17 april naar 6 mei.

Zschäpe zwijgt

"De rechtbank en de opsporingsdiensten hebben niet zien aankomen dat dit de rechtszaak van de eeuw zou worden", zegt De Graaf. "Het debat ging het afgelopen jaar over het falen van de veiligheidsdiensten en over hoe groot het netwerk van de NSU was. Een proces is vaak een ondergeschoven kindje."

Of de terreurverdachten met het proces aan de haal gaan, is moeilijk te voorspellen. Zschäpe heeft via haar advocaten laten weten dat ze niets gaat zeggen. De andere vier verdachten zouden kunnen gaan praten om bijvoorbeeld zichzelf vrij te pleiten, zegt De Graaf. "Maar rechtse terroristen houden over het algemeen hun mond over wat ze doen. Anders Breivik in Noorwegen is wat dat betreft atypisch. Links eist meestal zijn daden op. Rechts wil chaos en onrust veroorzaken zodat er behoefte ontstaat aan een harde hand. Denk bijvoorbeeld aan de aanslagen van rechts in de jaren zeventig en tachtig in Italië."

Zschäpe heeft belang bij onduidelijkheid, niet bij praten, zegt De Graaf. "Dat is pijnlijk en hartverscheurend voor de slachtoffers. Het maakt hun trauma nog

groter.”

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/77/het-belang-van-het-nsu-proces-wordt-onderschat>